

УДК 378.014

ОСВІТНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЧЕХІЇ

Товканець Ганна Василівна
м.Мукачеве

В статті розглядаються проблеми розвитку вищої освіти та вищої професійної освіти в Чеській Республіці в контексті стратегії сталого розвитку. Акцентується увага на основних завданнях, напрямах розвитку освіти як чинника соціально-економічного розвитку Чехії.

Ключові слова: вища освіта, вища професійна освіта, стратегія сталого розвитку, Чехія.

У глобалізованому світі освіта і наука стали визначальним чинником людського розвитку. Сьогодні вони є безальтернативним засобом національного самоутвердження. Повноцінним учасником глобальної економіки може бути лише та країна, в якій інтелектуальні професії стали масовими, а інвестиції у розвиток людського потенціалу – вагомими і ефективними. Країни,

які свого часу зробили ставку на науку і освіту, тепер стали світовими лідерами. Розвиток, інвестиційну привабливість європейських країн дослідники пов'язують із здатністю вищої школи динамічно реагувати на соціальні та економічні зміни.

Пишаючись своїми науковими здобутками, український народ усвідомлює необхідність об'єднання зусиль усіх європейських народів заради прискорення економічного й культурного прогресу на усьому європейському континенті й у кожній окремій країні. Тому вивчення досвіду становлення вищої освіти європейських країн, зокрема вищої професійної освіти та її ролі в соціально-економічному розвитку держав на сучасному етапі, на нашу думку, є актуальним.

Проблеми розвитку європейських країн та ролі вищої освіти у формуванні європейського економічного простору розглядали-

ся такими українськими вченими, як Н.Авшенюк, В.Андрущенко, В.Журавський, М.Згуровський, І.Зязюн, В.Кудін, М.Култаєва, М.Михальченко, Н. Ничкало, Л.Пуховська, В.Огнев'юк, Л.Рижик, В.Скотний, М.Степко, П.Таланчук, В.Ярошовець. Вища освіта та її вплив на економічний розвиток країни були предметом розгляду зарубіжних вчених Г.Ашина, П.Друкера, Й.Масуди, Дж.Нейсбіта, Е.Тофлера.

Загалом, науковці відмічають, що темпи глобалізації світової економіки, які дедалі більше зростають, інтеграція в Європу вносять суттєві зрушення в загальний розвиток суспільства, розвиток економіки та системи вищої економічної освіти як в Україні, так і в прогресивних європейських країнах, зокрема у Чехії, Словаччині, Польщі. Рівень навчання, якість, ефективність функціонування системи освіти – міра того, як суспільство використовуватиме творчий потенціал усіх своїх членів. Насамперед це продиктовано часом, з другого боку - вимоги Євросоюзу. При цьому вимоги Євросоюзу до бізнесу в більшій мірі носять скоріше навчально-методичний та прикладний характер. Так, в Чеській Республіці створено мережу Європейських інформаційних центрів та діють цілий ряд структур (в т.ч.

підприємницьких) з питань європейської інтеграції (Євроскоп, Євросервіс, Європейсько-Чеський форум та цілий ряд інших).

Важливе значення для розвитку вищої освіти, зокрема економічної, має прийнята в Чеській Республіці стратегія освіти для сталого розвитку на 2008 – 2015 роки (Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015)).

Метою статті є науковий аналіз стратегії освіти Чехії та її впливу на формування сталого розвитку країни.

Підкреслимо, що стратегія освіти для сталого розвитку в Чеській Республіці (ОСР ЧР) базується на стратегічних державних документах: «Стратегія сталого розвитку ЧР» (Strategie udržitelného rozvoje České Republiky) [9], «Стратегія безперервного навчання в ЧР» (Strategii celoživotního učení ČR) [8], «Довгостроковий план розвитку освіти та освітньої системи в Чеській Республіці» (Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky, 2007) [5], що прийнятий у 2007 році та європейської «Стратегії освіти сталого розвитку», що прийнята Європейською економічною комісією ООН (т.зв. Вільнюська стратегія) (Strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj Evropské hospodářské komise OSN) [7] (рис. 1).

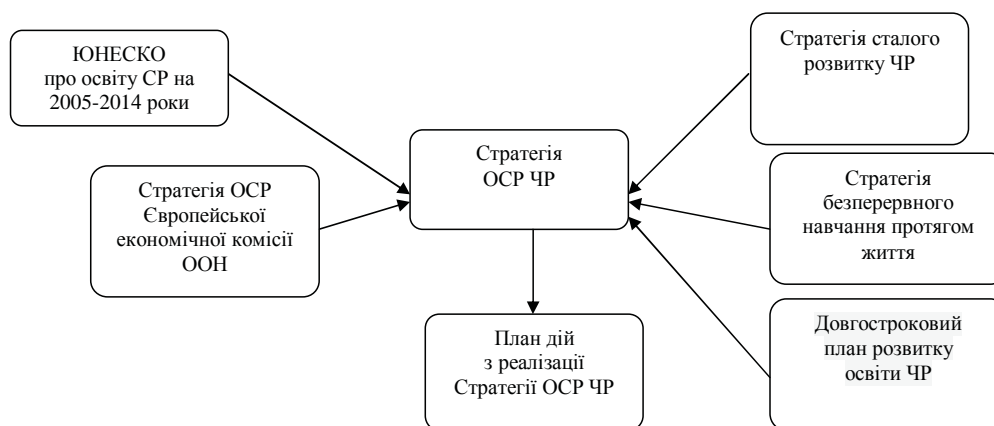

Рис. 1. Засади формування Стратегії ОСР в Чехії.

Мета стратегії освіти в інтересах сталого розвитку – визначення пріоритетів і стратегічних дій в галузі освіти з метою забезпечення розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових задля задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь ЧР в період з 2008 по 2015 рік.

Насамперед підкреслимо, що принципами реалізації освітньої стратегії є:

- встановлення взаємозв'язку і взаємоповаги економічних, та соціальних аспектів розвитку на місцевому, національному та глобальному рівнях;
- сприйняття сталого розвитку як цілісного і системного підходу до економічно процвітаючого суспільства і поваги до соціальних умов взаємодіяльності та обмежень;
- розвиток компетенцій (установок, знань, навичок і вмінь) з метою проведення демократичних змін і самовизначення в особистісних та громадських інтересах відповідно до закону та принципів сталого розвитку.

Одним з основних аспектів розвитку чеської вищої освіти в даному контексті є формування мотивації населення до поглиблення наукової діяльності та отримання додаткової освіти (наприклад, формування мотивації фахівців з економічною освітою доповнити свою освіту в галузі екологічної чи соціальної, або ж навпаки). При цьому наголошується на особливій ролі державних органів у забезпеченні умов такої мотивації, зокрема, муніципалітети, служби зайнятості, освіти та інші зацікавлені групи мають забезпечити відповідні можливості отримання такої освіти (наприклад, забезпечення транспортом для жителів сільської місцевості, приміщеннями тощо).

Не менш важливим при цьому є здійснення взаємозв'язку між дисциплінами, навчальними планами факультетів, коледжів і університетів, що дозволить забезпечити мобільність та достатні можливості для роботи в умовах дистанційної освіти. У зв'язку з цим важливим видається методичне керівництво процесом здобуття вищої освіти, де особливо увагу слід звернути на професійну підготовку викладачів ВНЗ, які не тільки відіграють важливу роль у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів, але і самі потребують як постійного підвищення кваліфікації, так і соціального захисту.

Основна мета стратегії сталого розвитку в Чеській Республіці до 2015 році – забезпечення реалізації принципів і тематичного змісту програми сталого розвитку як частини безперервної освіти на всіх рівнях системи освіти.

В «Стратегії...» підкреслено, що у процесі неформального навчання вже у ранньому дитинстві та дошкільному віці необхідно спрямовувати освіту на формування збалансованості засвоєння соціальних, культурних, природних факторів, на формування першопочаткових компетенцій (наприклад, у сфері охорони здоров'я, догляду за навколишнім природним середовищем, раціонального використання ресурсів тощо).

Початкова й середня освіта повинна стати етапом формування компетенцій, які дозволяють виконувати принципи сталого розвитку на практиці. Значну роль у формуванні компетенцій гратиме зміцнення спільноти школи, де формуються умови для розвитку співпраці та зацікавленості у ЄР і простір для обміну досвідом між навчальними закладами та урядовими і громадськими установами (уряд, бізнес, громадськість тощо).

Рівень вищої освіти та професійної вищої освіти є форму-

ванням компетенцій, пов'язаних з ОСР серед студентів і викладачів у підтримці, зокрема, системи наукових досліджень і визнання кредитів, кар'єрного росту, оцінці успіхів професорсько-викладацького складу, акредитації, реалізації освітніх програм тощо.

Основними проблемами ОСР на рівні вищої та професійної освіти є акредитація спеціалізованих (міждисциплінарних, міжфакультетських) навчальних планів та програм, спрямованих на ОСР. Особливої уваги потребує педагогічний персонал, який повинен забезпечити інноваційні підходи до розробки методичних матеріалів та формування умінь і навичок у процесі фахової практичної підготовки.

Не менш важливими, підкреслюється в «Стратегії...» [6], є програми безперервної освіти, включаючи програми в Університеті третього віку, які повинні забезпечити формування та розвиток професійних і загальних компетенцій для осіб, які здобувають додаткову освіту.

У центрі ОСР є розвиток співпраці з коледами та університетами через практику експертних центрів або у вигляді клінічної освіти. Зауважимо, що при деяких факультетах університетів у багатьох регіонах світу викладання теорії в аудиторіях доповнюють так звану клінічну освіту. Це освітній метод, що дає студентам можливість попрацювати у консультативній педагогічній, юридичній, економічній службі, спеціально створеної у стінах університету, так званій «клініці» [4]. Працюючи в ній, студенти надають відповідні консультативні послуги реальним громадянам, що потребують їх допомоги. Загалом, цілі клініки полягають у тім, щоб студенти у процесі теоретичної підготовки могли здійснювати практичну підготовку, надаючи безкоштовні фахові консультації, відповідні освітні послуги малозабезпеченим громадянам.

Не менш важливе значення має система підвищення кваліфікації, що полягає насамперед у створенні умов для підвищення кваліфікації, щоб отримати знання та навички і систематично оновлювати та засвоювати інноваційні освітні програми для педагогів, фахівців державного управління, представників ділових кіл та неурядових організацій з акцентом на їх практичне застосування.

Впровадження стратегії освіти сталого розвитку у Чехії передбачає визначення стратегічних сфер, для кожної з яких визначено рамки певних завдань та заходів. Специфікація пропонує заходів (у тому числі відповідальність за реалізацію та визначення дати виконання) є частиною плану дій з реалізації освітньої стратегії сталого розвитку, на чому зупинимось детальніше.

Стратегічна сфера 1: Основні теми ОСР, що є пріоритетними в навчальних програмах та які будуть розглядатися в рамках Стратегії. В їх визначенні важливо брати до уваги мілливий сенс концепції сталого розвитку, місцевих і регіональних особливостей, а також глобальний контекст загальної теми. Ключові теми ОСР повинні бути спроектовані на план дій щодо реалізації стратегії.

Завдання: ідентифікація ключових тем ОСР по відношенню до конкретних умов і потреб Чехії; вибір від трьох до п'яти ключових проблем для вирішення пріоритетних в стратегії плану дій; визначення взаємозв'язку між загальною освітньою стратегією країни і ОСР; визначення взаємозв'язку між глобальним розвитком освіти (ГРВ) і ОСР.

Стратегічна сфера 2: Освітні програми. Освітні програми (навчальні програми, курси, семінари, тренінги тощо), формальна і неформальна освіти, створення або модифікація, впровадження та реалізація освітніх програм, що є основними засобами досягнення цілей Стратегії.

Завдання: створення інновацій та реалізація комплексних освітніх програм (з нахилом на СР) і конкретних освітніх програм (спрямованих на сприяння підтеми СР) для всіх цільових груп; матеріальна та методична підтримка педагогів; імплементація методів та змісту ОСР у відповідності до ключових сфер

стійкого розвитку, реалізації проектів у галузі ПМР протягом всього життя; підтримка підготовки викладачів та використання інноваційних навчальних курсів, програм та стратегій щодо СР; створення інноваційних методологічних та дидактичних матеріалів для формування ОСР, включаючи підтримку інфраструктури для ОСР, формування мотивації для активної участі вищих навчальних закладів у цій діяльності; створення освітніх програм та впровадження навчальних курсів для викладачів (тренерів, викладачів) в ОСР протягом всього життя; підтримка наукових досліджень, професійного діалогу і тестування, застосування нових методів і підходів в ОСР; підтримка програм, спрямованих на неформальну і формальну освіту в ОСР.

Стратегічна сфера 3: Формування мотивації для здійснення ОСР. Важливою частиною цієї стратегії є ефективна мотивація педагогів до інтеграції ключових тем і методів ОСР в освітніх програмах і мотивація різних цільових груп до здобуття освіти.

Завдання: виявлення потреб цільових груп з точки зору їхньої мотивації для ОСР; стимулювання попиту на навчання СР для всіх цільових груп; підтримка для підвищення якості наочності в рамках просування, впровадження мотиваційних заходів; поширення передового досвіду, сприяння співпраці в рамках вищого навчального закладу, між вищими навчальними закладами та відповідними партнерами з системи державного управління, неурядових організацій, ділових кіл, громадськості; встановлення критеріїв для оцінки ОСР для всіх освітніх рівнів; сертифікація педагогів, забезпечення спадкоємності на міжнародному рівні, підвищення ролі учасників і педагогів у забезпеченні якості на міжнародному рівні.

Стратегічна сфера 4: Координація, кооперація, комунікація. Реалізація стратегії передбачає наявність ефективної скоординованої системи внутрішнього зв'язку і співробітництва між відповідальними особами та реалізації інших стратегій учасниками, відповідальності за зовнішні зв'язки (зв'язок з секретаріатом Стратегії освіти в інтересах сталого розвитку ЄЕК, ООН).

Завдання: підготовка положень з реалізації Стратегії; виконання національного контактного пункту в справі здійснення стратегії освіти в інтересах сталого розвитку в регіоні ЄЕК, ООН; формування плану дій по створенню стратегії і регулярному оновленню стратегії відповідно до графіку; співпраця та обмін досвідом на національному та міжнародному рівні; організація регулярних конференцій з ОСР; створення мережі консалтингової служби; розвиток експертних центрів, спрямованих на діалог між освітніми, науково-дослідними організаціями та фахівцями-практиками.

Стратегічна сфера 5: Оцінка ОСР, моніторинг. Реалізація стратегії повинна постійно оцінюватися і згодом удосконалюватися у відповідності зі соціально-економічними змінами.

Завдання: складання конкретних показників для оцінки стратегії; регулярна оцінка ефективності стратегії і плану дій; регулярний огляд пропозицій щодо перегляду тематичної спрямованості ОСР в планах дій; створення методики і механізму контролю для оцінки ОСР, в тому числі інструменти для оцінки ефективності освітніх програм; створення та розвиток ефективної системи моніторингу результатів навчання; регулярний моніторинг грантової підтримки для ОСР тощо.

Стратегічна сфера 6: Гласність в освітній діяльності, спрямованій на формування сталого розвитку. Для успішної реалізації Стратегії важливою є гласність та інформування громадськості про існування стратегії, про її цілі та переваги. Цей стратегічний напрямок включає в себе використання різних засобів масової інформації для створення візуального образу ОСР, видання інформаційно-освітніх матеріалів і т.д.

Завдання: створення та реалізація плану комунікації для ОСР; визначення спільної діяльності з комунікаційної стратегії, їх взаємне узгодження, щоб уникнути дублювання зусиль у просуванні ОСР; сприяння пресі в отриманні матеріалів та інформації, сприяння діяльності консультативних центрів, шкіл,

навчальних закладів, культурних і освітніх установ і т.д.; активне використання з метою реклами ОСР різних видів ЗМІ, включаючи Інтернет; використання існуючих інформаційних порталів та структурної перебудови пропозиції освітньої діяльності в галузі сталого розвитку; створення можливостей для появи видань, спрямованих на освітні аспекти СР.

Стратегічна сфера 7: Фінансове забезпечення. Реалізація стратегії буде фінансуватися з різних джерел. Фактична координація здійснення стратегії (зокрема, робоча група з освіти для сталого розвитку та забезпечення підтримки секретаріату Стратегії освіти в інтересах сталого розвитку ЄЕК ООН) буде фінансуватися з бюджетів координуючих міністерств та різних грантів і міжнародних програм (наприклад, «Освіта для конкурентоспроможності»), програм субсидій на національному, регіональному або місцевому рівні, видатків державного бюджету.

Завдання: забезпечення поступового переходу до систематичного фінансування діяльності з відповідних національних джерел, зокрема, сектору безоплатної допомоги, неурядових організацій, спеціалізованих фондів та бюджетів міністерств

(особливо після 2013 року); формування мотивації округів і муніципалітетів систематично підтримувати програми і проекти ОСР з регіональних і муніципальних джерел; надання підтримки діяльності Робочої групи з освіти в інтересах сталого розвитку та надання підтримки діяльності секретаріату стратегії освіти в інтересах сталого розвитку ЄЕК ООН.

Таким чином, вища освіта та вища професійна освіта в контексті ОСР в Чеській Республіці розглядається як мотиваційний та соціальний чинник розвитку особистості. Адже капіталом сучасного суспільства стає людина, здатна до пошуку та освоєння нових знань, до прийняття нестандартних рішень. Вища освіта та вища професійна освіта в Чеській Республіці - це не лише основа формування кадрового потенціалу, а і головний фактор соціального й економічного прогресу, що забезпечує сталий розвиток.

Актуальними для подальшого розгляду проблеми, на нашу думку, є питання практичної реалізації завдань стратегії освіти в інтересах сталого розвитку та ролі вищої професійної освіти у формуванні соціально-економічних відносин європейських країн.

Література і джерела

1. Пуховська Л. Перспективи формування світового освітнього простору в XXI столітті / Л.Пуховська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua> – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Рижак Л. Університетська освіта в XXI сторіччі: філософсько-синергетичний аспект / Людмила Рижак // Вісник Львів. ун-ту. Серія філософські науки. 2009. - Вип. 12. - С.26–35. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/> – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Степко М. Болонський процес, ситуація після Льовена / М.Степко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Щукотске Джейн. Клінічна освіта: міст між теорією та практикою / Джейн Щукотске [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.u21.org.ua/ukr/kliniky_stat5.htm. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.msmt.cz/ministerstvo/vzdelavaci-soustavy-c> – Загол. з екрану. – Мова чес.
6. Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015). – Режим доступу: <http://www.msmt.cz/dokumenty/strategie-vzdelavani-pro-udrzitelny> – Загол. з екрану. – Мова чес.
7. Strategie pro vzdělávání pro udržitelný rozvoj, přijatá na Zasedání na vysoké úrovni ministerstev školství a životního prostředí Vilnius, březen 2005 / UNECE Evropská hospodářská komise OSN [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unecce.org/fileadmin/DAM/env/esd/strategytext/> – Загол. з екрану. – Мова чес.
8. Strategii celoživotního učení ČR [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.andromedia.cz/strategie-celozivotniho-uceni-cr> – Загол. з екрану. – Мова чес.
9. Strategie udržitelného rozvoje České Republiky [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mzp.cz/> – Загол. з екрану. – Мова чес.
10. Úplné znění zákona č. 111/1998 SB., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aplikace.msmt.cz/vysokeskoly/legislativa/Zakon> – Загол. з екрану. – Мова чес.

В статті розглядаються проблеми розвитку вищого образования и вищого професійного образования в Чеській Республіці в контексті стратегії устійчивого розвитку. Акцентується увага на основних задачах, напрямках розвитку образования как фактора соціально-економічного розвитку Чехії.

Ключевые слова: высшее образование, высшее профессиональное образование, стратегия устойчивого развития, Чехия.

The article deals with the problems of higher education and higher vocational education in the Czech Republic in the context of sustainable development strategies. The attention is focused on the major tasks and areas of education as a factor in the socio-economic development of the Czech Republic.

Key words: higher education, higher vocational education, sustainable development strategy, the Czech Republic.